

Posudek na disertační práci Mgr. Aleše Kozára Sémantika prostoru ve slovinské meziválečné poezii.

V úvodních kapitolách autor vymezuje cíl své práce - „pokusit se na konkrétních literárních dílech a jejich interpretacích vyznačit historické chápání expresionismu ve slovinské literatuře“ vzhledem k tomu, že dosud byli pod tímto teoretickým pojmem zařazováni autoři doznívajícího impresionismu a symbolismu spolu s impulzy z avantgardních směrů, bez speciálnějšího ujasnění specifik jejich poetiky pro literárně historické klasifikaci. K výstižnějšímu vymezení specifika slovinského expresionismu na straně jedné a zjištění styčných bodů na straně druhé používá průběžné srovnávání s českou literaturou a literární vědou. Týká se to i proměn ve 30. letech souvisejících s poetikou nové věcnosti a sociální tematikou.

K tomu je možno připomenout, že plodné by bylo srovnání s literaturami srbskou, chorvatskou event. bulharskou, u nichž dostal expresionismus výrazný obrys v různých variantách. Zajímavý materiál by poskytla zejména tvorba srbská, v níž se prolínají impulzy německé a rakouské - v oblastech dříve rakousko-uherských tj. v Bosně a Hercegovině a ve Vojvodině, a francouzské - v oblastech srbského státu. (O tom velmi důkladně R. Vučković, Poetika hrvatskog i srpskog ekspresionizma, Sarajevo 1976).

Systematické úhrnné zhodnocení dosavadních literárně historických stanovisek, jak jsou vyjádřena v monografických studiích i kompendiích obsahuje kap. Přístupy k problematice literárně historické a teoretických kap. Přístupy k problematice prostoru. Vlastní teoretická koncepce vychází z nejnovější fáze semiotického bádání v souvislosti s tematologicky pojatými díly Daniely Hodrové. V seznamu literatury je citována publikace Poetika míst, zabývající se prostorem „jen v úzkém slova smyslu“ a spolu např. s Toporovem a Slawińskim se věnuje analýzám pouze prozaických žánrů. Autor práce zvolil jako základní východiska pro pohled na prostor v díle studii Miroslava Červenky Fikční světy lyriky a z hlediska strukturalistického a poststrukturalistického pohledu na literární text vyhodnotit pozice, vůči nimž se prostor může v literárním textu vymezovat - na základě způsobu vnějšího ustrojení textu, tj. formy jeho realizace, vnitřní tektoniky textu, topografické konkretizace, paraliterární sémantizace, limitování jazykem sociálně determinovaným, z pohledu diachronního sledovat proměny nebo souvislosti prostoru v jednom díle k dílům jiným, tedy interliterární charakteristiky prostoru a extraliterární, tj. prvky typické pro jiné druhy umění. „Tento širší pohled by měl umožnit interpretaci literárních děl a jejich tematologické struktury také v takových dílech, kde zjevnost přítomnosti prostoru zůstává jen jako náznak a podílí se na celkové sémantické struktuře jen částečně nebo vůbec, tedy v lyrice.“

K tomu lze opět připomenout široce pojatý prostor ve studii Karla Hausenblase Zobrazení prostoru v Máchově Máji

(In: Realita slova Máchova), Analýzou básnického textu je Hausenblas dokazuje váhu každé složky díla jako nositele významu.

V závěrečných kapitolách, nazvaných Interpretativní dimenze, shrnuje pak autor této práce - v podstatě v souladu s Hausenblassem - výsledky vlastních analýz textů ze sbírek jednotlivých básníků a zpřesňuje svůj interpretační aspekt především „v rovině motivické“ a na „široce pojatém konceptu prostoru v literárním díle“, v celé šíři konstitutivních prvků, včetně autora a čtenáře. „Specifičnost takového materiálu spočívá v tom, že řadu typů prostoru nemusí vůbec obsahovat a mnohem častěji se prostoru jen letmo dotkne a např. aktualizuje jeho symbolické, mytologické či náboženské významy.“ Z uvedených formulací tedy vyplývá, že teoretická kategorie prostoru má jakýsi metaforický charakter.

Expresionistické složky analyzovaných textů se výrazně promítají do rozlišení prostoru v jeho dimenzionalitě (horizontální-vertikální, nebe-země, bůh-člověk, aditivním přiřazování básnických motivů - putování prostorem, krajina s fantaskními sny, odraz vnitřního chaosu nového člověka v zúženosti prostoru (průrva, propast apod.), motivy nicoty a zoufalství jsou nadcházejícím příznakem existencialismu. Motiv země-člověk je předělový bod mezi expresionismem a novou věcností, dochází k proměně pojetí subjektu od tradičně individuálního impresionismu a symbolismu až po desubjektivizaci futurismu a konstruktivismu. Takto pojatá kategorie prostoru se komponenta, v níž se - podle slov autora - specificky promítá jako přesah přesah do vývojově nové poetiky, tj. příznakovými prvky expresionistické kvality. V analýzách textů je brán v úvahu různorodý typ motivů a prvků (kromě prostorových hodnot i postavy, substantiva, citoslovce, jazyk, dialekty, intelektualizace jazyka, interliterárnost atd.) Analytické monografické kapitoly o básnických dílech vybraných autorů jsou řazeny podle vývojového pohybu žánru, jehož stupně jsou naznačeny v podtitulech. Anton Vodnik - syntéza nové romantiky s expresionismem, France Vodnik - zápasník s bohem, Miran Jarc - umírající kosmos, Srečko Kosovel - kadlub modernistických zření, Edvard Kocbek - mýtus země, Božo Vodušek - odkouzlení iluzí.

Organicky navazují na výklad literárně historický referující o ostatních směrech meziválečné literatury ve Slovinsku, o manifestech, o úloze časopisů, o slovinském výtvarném expresionismu, o zásadních pracích interpretace slovinské meziválečné literatury a jejich hledání alternativní kategorie pro vymezení daného období, zvláště hranic avantgardy a linie provázanosti od moderny přes literaturu meziválečnou s dominancí expresionismu, v nichž je stírána mnohost jednotlivých poetik ve prospěch hledání jednoznačného směřování. Mladší badatelská generace se zaměřuje na analýzy autorských poetik.

Odpovídající pozornost je věnována určující složce slovinské literatury křesťanství a katolicismu, vnitřnímu vývoji slovinské cíkve a jejím kulturním snahám, působení

řádů a kongregací v meziválečném Slovinsku, politickému vlivu klerikálních kruhů, vztahu české a slovinské katolické literatury, proměnám vztahu k náboženství od religiozity k subjektivně prožitému individuálnímu vztahu k bohu. Charakterizuje úroveň publika, cenzurní tlaky, nesolventnost nakladatelství jako faktorů zasahujících možnosti literární tvorby atp.

Na syntetizující první polovinu organicky navazují tedy monografické, vedle sebe řazené autorské kapitoly. Tento metodologický postup přispívá k určité popisnosti jednotlivin, třebaže jsou plně vedeny v patrnosti jejich vzájemné souvislosti různého typu a významu. Dochází tak k opakování, charakterizačním přibližnostem, ne zcela motivovaným odbočkám, nespojitosti výkladu, střídavé míře analytické pozornosti atp.

Nicméně předložená práce prokazuje důkladnou orientaci v problematice, odbornou připravenost, systematickosti myšlení, což se odráží na rozvržení textu. Spolu s precizně vypracovanými náležitostmi - poznámkou k ediční struktuře textu, seznamem literatury předmětu a jmenného rejstříku fotografickou a obrazovou přílohou a antologií z tvorby zpracovávaných básníků v kultivovaných překladech dokázal zralost pro autora vědeckou práci. - Jen poznámku: všechny básně jsou ve volném nerýmovaném verši. Týká se to i sonetů?

Ph.Dr. Milada Černá, CSc.

Milada Černá